

ВИКОРИСТАННЯ ФАКТОРНОГО АНАЛІЗУ ДЛЯ ОЦІНКИ ПРИБУТКОВОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Кривошей В.В.

Харківський державний університет харчування та торгівлі

Бочарнікова І.О.

Харківський торгівельно-економічний інститут КНТЕУ

В статті розглянуто основні підходи до факторного аналізу показників прибутковості діяльності підприємства. На підставі проведеного авторами аналізу зроблені висновки щодо показників рентабельності досліджуваного підприємства.

Вступ. Вплив факторів об'єктивного та суб'єктивного характеру спричиняє зміну прибутку підприємства. У зв'язку з цим, у ході аналізу важливо виявити їх та визначити ступінь впливу кожного з них. Методика проведення факторного аналізу залежить від мети, користувачів та джерел Інформації. Найбільш змістовним, детальним є внутрішній аналіз фінансових результатів, так як аналітик має можливість залучати широке коло Інформаційних джерел - не лише фінансову, статистичну **звітність** підприємства, але і інформацію поточного обліку, звітності, доступ до якої із зовні є обмеженим.

Мета статті. Найважливішими складниками загального розміру прибутку підприємства є валовий прибуток, прибуток від реалізації продукції. Тому при проведенні досліджень першочергово розрахунок впливу факторів необхідно проводити на зміну саме цих показників

Основний текст статті. На розмір валового прибутку можуть впливати такі фактори [1]:

- обсяг реалізованої продукції;
- рівень прибутку на 100 грн. виручки від реалізації;
- собівартість реалізованої продукції;
- структура реалізованої продукції.

Вплив перших двох факторів розраховано в таблиці 1 Вплив на прибуток (збиток) зміни обсягу реалізації можливо визначити наступним чином:

Валовий прибуток (збиток) базового періоду у 2004 році – (39,9) тис. грн., у 2005 році – 1,6 тис.грн. * **Темп змін обсягу реалізації в порівнянні з базовим періодом** у 2004 році 69,1-100, у 2005 році – 83,2-100

Таблиця 1

Факторний аналіз фінансових результатів діяльності підприємства (перший варіант)

Показник	2004 рік	2005 рік	2006 рік	Відхилення 2006 року від 2004 року				Відхилення 2006 року від 2005 року			
				скоригований показник	усього	утому числі за рахунок:		скоригований показник	усього	утому числі за рахунок:	
						виручки	рівня прибутку			виручки	рівня прибутку
Чистий дохід (виручка) від реалізації, тис. грн.	328,8	272,8	227,1	227,1	-101,7			227,1	-45,7		
Собівартість реалізованої продукції:											
— сума, тис. грн.	368,7	271,2	240,5		-128,1				-30,7		
— на 100 грн. виручки, грн.	112,14	99,41	105,90		-62,40				+6,49		
Валовий прибуток (збиток)											
— сума, тис. грн.	(39,9)	1,6	(13,4)	(27,6)	(-	(-12,3)	(-14,2)	1,3	(+15,0)	(+03)	(+14,7)
— на 100 грн. виручки, грн.	(12,14)	0,58	(5,90)	(12,Н)				0,58			
Адміністративні витрати	27,2	28,1	29,5		+2,3				+ 1,4		
Прибуток (збиток) від реалізації.											
— сума, тис. грн.	(67,1)	(26,5)	(42,9)		(-				(+16,4)		
— на 100 грн. виручки, грн.	(20,41)	(9,71)	(18,89)		(-				(+9,18)		
Зміна прибутку (збитку) від реалізації, гне грн					(42,9)-(67,1)) = (-24,2)				(42,9)-(26,5) =(+16,4)		
за рахунок впливу:											
— виручки від реалізації					(27,6) -(39,9) -(-12,3)				1,3 -1,6 = (+0,3)		
— рівня прибутку					(13,4)-(27<6) = (-14,2)				(13,4)- ,3 = (+14,7)		
— адміністративних витрат					29,5 - 27,2 = +2,3				29,5-28,1 =+1,4		

Отже, порівняно з 2004 роком сума валового збитку підприємства скоротилася на 26,5 тис грн., у тому числі за рахунок падіння обсягу реалізації — на 12,3 тис. грн. та зниження збитковості виробничої і збутової діяльності — на 14,2 тис. грн. Відносно 2005 року сума валового збитку навпаки зросла на 15,0 тис. грн. Такі зміни пояснюються, перш за все, ростом рівня збитковості на 100 грн. виручки від реалізації на 9,18 грн., що забезпечило зростання величини валового збитку на 14,7 тис. грн.

У ході аналізу варто врахувати і взаємозв'язок між обсягом реалізованої продукції, її собівартістю та змінами у структурі виробництва та реалізації продукції (другий варіант).

Вплив на прибуток (збиток) зміни обсягу реалізації за другим варіантом можливо визначити наступним чином:

Валовий прибуток (збиток) базового періоду у 2004 році – (39,9) тис. грн., у 2005 році – 1,6 тис. грн. * **Темп зміни собівартості реалізованої продукції в порівнянні з базовим періодом** у 2004 році – 65,2-100, у 2005 році – 88,7-100

За розрахунками зміна обсягу реалізації порівняно з 2004 роком призвела до скорочення суми збитку на 13,8 тис. грн. та його росту на 0,2 тис. грн. відносно 2005 року.

Одним із основних резервів росту валового прибутку та прибутку від реалізації є зниження собівартості реалізованої продукції робіт, послуг. Вплив зміни рівня витрат на 100 грн. виручки від реалізації на прибуток визначають:

Виручка від реалізації звітного періоду 227,1 тис. грн. * **Відхилення в рівні витрат на 100 грн. виручки від реалізації** у 2004 році – 105,9-112,14, у 2005 році – 105,9-99,41

Отже, підвищення собівартості реалізованої продукції збільшило збиток підприємства у звітному році порівняно із 2005 роком, 14,7 тис. грн. Сума збитку відносно 2004 року під впливом цього фактору скоротилася на 14,2 тис. грн. Зазначимо, що підприємства виконують різні за рівнем рентабельності (збитковості) роботи. Зміна структури випуску, реалізації продукції, послуг у бік виконання більш рентабельних (збиткових) робіт призводить до збільшення суми прибутку, а менш рентабельних — до його зменшення. Розмір впливу зміни структури (асортименту) реалізованої продукції на прибуток визначають:

Валовий прибуток (збиток) базового періоду у 2004 році – (39,9) тис. грн., у 2005 році – 1,6 тис. грн. * **Різниця у темпах зміни виручки та собівартості реалізованої продукції** у 2004 році – 69,1-65,2, у 2005 році – 83,2-88,7

Таким чином, при збереженні базової структури реалізації (тобто, 2004 року) підприємство могло б у звітному році зменшити суму збитку на 1,5 тис. грн. Зміни в структу-

рі реалізації відносно 2005 року хоча і не суттєво, але збільшили суму валового збитку (0,1 тис грн.).

Сума збитку від реалізації у звітному році склала 42,9 тис. грн. Якщо порівняно з 2004 роком розмір збитку від реалізації скоротився на 24,2 тис. грн., то відносно 2005 року навпаки зріс на 16,4 тис. грн. Розрахунки свідчать, що окрім впливу вище перелічених факторів, причиною збиткової діяльності підприємства є також як значний розмір адміністративних витрат, так і їх постійне зростання.

На чистий прибуток крім факторів, що **впливають** на відхилення прибутку від реалізації, визначають також вплив зміни інших операційних витрат і доходів, фінансових доходів і витрат, доходів і витрат від інвестиційної діяльності (табл. 2) [2].

Таблиця 2

Вплив факторів на чистий прибуток (збиток) підприємства, тис. грн.

Фактори	Зміна прибутку 2006 року відносно:	
	2004 року	2005 року
Обсяг реалізованої продукції	(-12,3)	(+0,3)
Рівень прибутку на 100 грн. виручки від реалізації	(-14,2)	(+14,7)
Разом вплив факторів на зміну валового збитку	(-26,5)	(+15,0)
Обсяг реалізованої продукції	(-13,8)	(+0,2)
Собівартість реалізованої продукції	(-14,2)	(+14,7)
Структура реалізованої продукції	(+1,5)	(+0,1)
Разом вплив факторів на зміну валового збитку	(-26,5)	(+15,0)
Адміністративних витрат	(+2,3)...	(+1,4)
Разом вплив факторів на зміну збитку від реалізації	(-24,2)	(+16,4)
Інші операційні доходи	(-1,2)	(+41,3)
Інші операційні витрати	(+11,2)	(-51,9)
Разом вплив факторів на зміну чистого збитку	(-14,2)	(+5,8)

Одержані дані впливу факторів на зміну збитку підприємства не можуть, звісно, сукупно сумуватися. Інакше неминуча груба логічна помилка. Оскільки у першому випадку на відхилення валового збитку (табл. 1) проводився розрахунок впливу обсягу реалізованої продукції та рівню прибутку, а у другому — обсягу реалізованої продукції, собівартості та змін у структурі продукції Результат впливу кожної групи факторів — це величи-

на тотожна, яка відображає одне і теж явище — зміну чистого збитку при сукупному впливі всіх факторів, що були охоплені аналізом.

Підсумовуючи результати розрахунків зазначимо, що негативний вплив на динаміку суми збитку підприємства мали майже усі аналізовані фактори — спостерігаємо скорочення обсягу реалізації, відносний рівень витрат протягом трьох років перевищує 100 %, структура реалізації залишається майже незмінною.

Показники рентабельності характеризують ефективність роботи підприємства в цілому, доходність різних напрямків діяльності (виробничої, підприємницької, інвестиційної), окупність витрат і т. д. Вони більш повно, ніж прибуток, характеризують кінцеві результати господарювання, адже їх величина показує співвідношення ефекту з наявними або використаними ресурсами. Їх використовують для оцінки діяльності підприємства і як інструмент в інвестиційній політиці та ціноутворенні [3].

Отже, найгірші показники динаміки збитковості підприємство має саме від використання власного та сукупного капіталу. Тому доречним є проведення факторного аналізу вищезазначених показників.

При розрахунку впливу факторів (як зовнішні, так і внутрішні користувачі інформації) можуть застосувати прийом скоригованих показників. При цьому, скоригований показник збитковості сукупного капіталу для аналізованого підприємства становитиме:

Відносно 2004 року – $((37.3:245.2)*100)=(15.212)\%$

Відносно 2005 року – $((37.3:222.2)*100)=(16.787)\%$

Отже, основними причинами збитковості капіталу підприємства є:

- **зміна суми чистого збитку.** Під впливом цього чинника збитковість капіталу у 2006 році змінилася відповідно:

2004 року – на $(-5.791)\%$ $((15.212)-(21.003))$

2005 року – на $(+2.611)\%$ $((16.787)-(14.176))$

- **зменшення розміру сукупного капіталу** обумовило підвищення його збитковості у:

2004 році – на $(+3.051)\%$ $((18.266)-(15.212))$

2005 році – на $(+1.479)\%$ $((18.266)-(16.787))$

Вплив окремих факторів на прибуток (збиток) підприємства у 2006 році слід враховувати відповідно до його зміни відносно 2004 (2005) років (табл. 2). Зазначимо, що збитковість капіталу підприємства у 2006 році пояснюється впливом наступних факторів:

- **змінною виручки від реалізації** відповідно:

2004 року – на $((-13.8) : 245.2)*100=(-5.628)\%$;

2005 року – на $((+0.2) : 222.2)*100=(+0.09)\%$;

- **змінюю собівартості реалізованої продукції** відповідно:

2004 року – на $((-14.2) : 245.2) * 100 = (-5.791) \%$;

2005 року – на $((+14.7) : 222.2) * 100 = (+6.616) \%$;

- **змінюю структури реалізованої продукції** відповідно:

2004 року – на $((+1.5) : 245.2) * 100 = (+0.612) \%$;

2005 року – на $((+0.1) : 222.2) * 100 = (+0.045) \%$;

- **змінюю адміністративних витрат** відповідно:

2004 року – на $((+2.3) : 245.2) * 100 = (+0.938) \%$;

2005 року – на $((+1.4) : 222.2) * 100 = (+0.63) \%$;

- **змінюю інших операційних доходів** відповідно:

2004 року – на $((-1.2) : 245.2) * 100 = (-0.489) \%$;

2005 року – на $(+41.3) : 222.2 * 100 = (+18.586) \%$;

- **змінюю інших операційних витрат** відповідно:

2004 року – на $((+11.2) : 245.2) * 100 = (+4.567) \%$;

2005 року – на $(-51.9) : 222.2 * 100 = (-23.356) \%$;

Разом вплив зміни чистого прибутку (збитку) відповідно:

2004 року – $(-5.791) \%$;

2005 року – $(+2.611) \%$.

- **змінюю розміру сукупного капіталу** відповідно:

2004 року – на $((18.266) - (15.212)) = (+3.051) \%$;

2005 року – на $(+1.479) \%$ $((18.266) - (16.787)) = (+1.479) \%$.

Серед факторів, які обумовили підвищення збитковості діяльності підприємства проти 2004 року слід виділити: зміни у структурі реалізації продукції, зростання адміністративних, інших операційних витрат та скорочення розміру сукупного капіталу. У порівнянні з 2005 роком майже усі фактори спричинили ріст рівню збитковості. Однак, щонайбільший вплив у цьому напрямі мали — зростання собівартості продукції $(+6,616)\%$ та зменшення суми інших операційних доходів суб'єкту господарювання $(+18,586) \%$.

Висновок. За результатами розрахунків впливу факторів на зміну показників рентабельності керівник підприємства може прийняти три рішення:

- *про забезпечення прибутковості діяльності* (за рахунок зменшення витрат; підвищення цін на продукцію, послуги, які реалізуються; збільшення фізичного обсягу реалізації; перевищення темпів росту реалізації над темпами росту витрат; скорочення умовно — постійних витрат тощо);

- *про прискорення оборотності сукупних активів та їх складових частин* (за ра-

хунок нарощення обсягу реалізації; оптимізації розміру оборотних активів; скорочення розміру дебіторської заборгованості; реалізації, консервації чи здачі в оренду основних засобів, які у даний момент часу не використовуються тощо);

- *про покращання обох вищенаведених показників.*

Факторний аналіз інших показників рентабельності фінансово-господарської діяльності, зазначених у таблиці 2, проводять за потребою. При цьому, можливим є використання наступних прийомів економічного аналізу — скоригованих показників, ланцюгових підстановок, абсолютних різниць, дольової участі, методів детермінованого моделювання тощо.

Перелік посилань

1. Маркарьян Э.А., Герасименко Г.П. Финансовый анализ: М. «Приор», 2004.
2. Бланк И.А. Стратегия и тактика управления финансами. – К.: МП “ИТБМ ЛТД”, СП “АДЕФ-Украина”, 2000.
3. Коваленко Л.О., Ревньова Л.М. Фінансовий менеджмент: Навчальний посібник. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2005. – 485с.
4. Фінансовий менеджмент: Навчальний посібник. за ред. проф. Г.Г. Кірейцева, Видання третє, перероблене і доповнене. – Київ: «Центр навчальної літератури», 2004. – 531с.